

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach	2
Psychológ:Vakcínu proti covidu odmietajú aj vzdelaní, konšpiráciám sa nedá celkom vyhnúť	3

Tlač, Košický večer, 23. 7. 2021

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Psychológ: Vakcínu proti covidu odmietajú aj vzdelaní, konšpiráciám sa nedá celkom vyhnúť

23. 7. 2021, Zdroj: **Košický večer**, Strana: 12, Vydavateľ: **Petit Press**, Autor: **Lenka Haniková**, Sentiment: **Ambivalentný**, Téma: **Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach**, Kľúčové slová: **UPJŠ**

Vytlačných: 1 534 ks GRP: 4,51 OTS: 0,05 AVE: 1299,97 Eur

AJ OSÝPKY, KTORÉ SA VYSKYTLI NA ZEMPLÍNE, BOLI VÝSLEDKOM NÍZKEJ ZAOČKOVANOSTI

■ **PODĽA DÁT ÚNIE MIEST SLOVENSKA** zaočkovanosť v Košickom kraji patrí k najnižším. Niektoré obce v kraji nedosahujú ani 10 percent. Ľudia, ktorí odmietajú očkovanie, sa napríklad domnievajú, že farmapriemysel je skorumpovaný. Jozef Bavoľár z Katedry psychológie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika (**UPJŠ**) v Košiciach to označuje za jav, ktorý sa nezrodí z ničoho nič.

Čím si tieto nízke čísla môžeme vysvetliť?

- Na túto otázku je dosť ťažké s istotou odpovedať pri absencii výskumov zameriavajúcich sa na iné premenné ako ochota zaočkovať sa.

Pri prezentovaní doterajších prieskumov realizovaných Slovenskou akadémiou vied bolo komunikované, že ochota očkovať sa stúpa s pocitom ohrozenia koronavírusom či so vzdelaním, takisto je vyššia u mužov v porovnaní so ženami.

Vzdelanie by som tu tak chápal ako jeden z najvýznamnejších faktorov podieľajúcich sa na regionálnych rozdieloch, ani jeho vplyv však nie je, samozrejme, jednoznačný.

Aj spomedzi ľudí s vysokoškolským vzdelaním je možné nájsť popieračov nielen očkovania, ale aj závažnosti či dokonca existencie koronavírusu. Aj zahraničné výskumy sa zatiaľ sústreďujú skôr na demografické faktory, ako sú vzdelanie, rod, vek, veľkosť obce, ako na psychologické, napríklad osobnostné vlastnosti. Z malého množstva už dostupných výsledkov určite nie je prekvapujúce, že ochota zaočkovať sa je nižšia u ľudí s väčšou náchylnosťou veriť rôznym konšpiračným teóriám.

Tu je však pravdepodobne tiež významný vplyv vzdelania, ktorého efekt je tak pravdepodobne skôr nepriamy – vyššie vzdelanie by malo zvyšovať dôveru vede a vedeckým poznatkom, teda aj odporúčaniam odborníkov, ktorí sa na dôležitosť očkovania zhodujú.

Psychologický efekt môže mať pravdepodobne na ľudí aj to, keď niektorí predsedovia strán očkovanie priamo odporúčajú, niektorí váhajú, iní nie sú ani zaočkovaní. Akým spôsobom ovplyvňujú názor na očkovanie volebné preferencie a politický názor?

- V jednom výskume realizovanom v troch rôznych krajinách, Maďarsku, Izraeli a Japonsku, bola vyššia ochota zaočkovať sa u respondentov s vyššou dôverou vláde, čo by sa dalo určite aplikovať aj na Slovensku.

Tu môže mať význam aj politická mapa, teda ktoré regióny volia ktoré politické strany. Ak v niektorých regiónoch prevláda preferencia strán, ktoré sú momentálne v opozícii a očkovaní sa vyjadrujú buď veľmi zdržanlivo alebo priamo proti nemu, teda koronavírus zľahčujú či očkovanie nálepkujú ako biznis farmakologických firiem, postoje k očkovaniu u ich voličov a teda aj v danom regióne tým môžu byť ovplyvnené.

Môžeme povedať, že sú nejaké sociálne vrstvy, ktoré očkovanie odmietajú fatálne, až tak, že ich to možno v minulosti stálo aj viac životov, povedzme počas nejakých iných epidémii?

- O tom neviem, aj vzhľadom na to, ako relatívne krátko je očkovanie celosvetovo dostupné, pričom doteraz bolo používané ako ochrana pred niečím, čo nebolo priamo v danej chvíli to najakútnejšie – chránilo pred chorobami, ktoré sa objavili už dávno predtým.

Podľa môjho názoru bolo očkovanie doteraz vnímané o dosť pozitívnejšie, keď ho ľudia ponímali ako naozaj účinnú ochranu pred ochoreniami, ktoré existovali už dlho. Tieto ochorenia sa vyskytovali často a priama či nepriama skúsenosť s nimi bola veľmi bežná, pričom očkovanie bolo brané ako naozaj efektívna ochrana nielen zdravia, ale aj života.

Kritické hlasy voči očkovaniu nemali až takú možnosť sa šíriť, ako to vidíme teraz prostredníctvom niektorých masmédií a sociálnych sietí, kde aj jednému vedcovi z tisíce, ktorý má negatívny názor, je venovaná väčšia pozornosť, ako ostatným 999, ktorí očkovanie propagujú.

Keď sa však pýtate na sociálne skupiny, spomínam si na nedávnu správu o osýpkach na Zemplíne, ktoré boli výsledkom práve nízkej miery zaočkovanosti u časti obyvateľov. Podobne nízka zaočkovanosť tiež voči osýpkam bola pred dvomi rokmi aj na ostrove Samoa, pričom bola výsledkom chyby konkrétnych ľudí pri príprave vakcíny, čo vyústilo do zvýšenej miery tohto ochorenia.

Ľudia žijú v skupinách, rodinách, svojimi názormi do veľkej miery ovplyvňujú druhých. Určite pôsobia na ľudí inak, ak vidia, že sa dali zaočkovať aj ostatní v okolí, kolegyne v práci alebo v prípade dôchodcov kamaráti v „klube“, ktorý pravidelne navštevujú. Z vlastného pozorovania to pôsobí tak, že viac ako akákoľvek kampaň či politici, ktorí v televízii očkovanie odporúčajú, zaberá práve to, že sa dala zaočkovať suseda. Čím si to môžeme vysvetliť?

- Áno, do veľkej miery sa s tým dá súhlasiť. Ako som spomínal, jedným z hlavných faktorov, ktoré sa môžu podieľať na vytváraní či ovplyvňovaní názorov ľudí, je dôvera v človeka, ktorý sa nás snaží presvedčiť. V prípade očkovania sú to najmä lekári či iní zdravotnícki pracovníci, ale aj politici či iné verejne známe osobnosti. Z týchto strán však ide väčšinou len o posúvanie informácií, ešte väčší význam má sprostredkovaná či priama skúsenosť.

Tak ako pri názore na nejakého človeka či etnickú, národnostnú, alebo náboženskú skupinu môže priamy kontakt a komunikácia, prípadne spolupráca viesť k radikálnej zmene názoru.

Podobný efekt môže mať to, ak vidím, že zaočkovať sa dal niekto iný z rodiny či blízkeho okolia. Niektorí, koho poznám, vie mi poskytnúť informácie „z prvej ruky“ ako o priebehu samotného očkovania, tak o tom, či sa vyskytli nejaké problémy po ňom.

V tejto súvislosti je dôležitý aj sociálny tlak a normy. V zahraničí, a postupne aj na Slovensku, sa už bežne v iných oblastiach používajú kampane poukazujúce na to, ako sa správajú ľudia vo vašom okolí, napríklad že 70 percent vašich susedov platí načas dane, či že menej elektrickej energie ako vy spotrebovalo 35 percent domácností vo vašom okolí.

Do úvahy sa tu berie naša tendencia porovnávať sa s inými či snaha začleniť sa do sociálnej skupiny. Platí však samozrejme aj opak – ak aj človek je do istej miery ochotný sa očkovať, zároveň ale v rámci jeho okolia prevláda veľmi negatívny postoj, k samotnému očkovaniu nemusí dôjsť.

Z názorov v mojom okolí, prečo ľudia odmietajú očkovanie, prevláda napríklad to, že sa očkuje ešte len krátko, nevieme o tom veľa a ľudia si to chcú odpozorovať. Z čoho pramení takáto neistota?

- Táto neistota sa objavuje stále, keď sa objavuje niečo nové, s čím nemáme veľa skúseností, čo je úplne prirodzené. Všeobecne platí pre ľudí tendencia preferovať známe veci, aj známe riziká, pred niečím, čo ešte nepoznáme.

Pri očkovaní koronavírusom nové nie je ani tak očkovanie všeobecne, s ktorým sa už každý z nás stretol, ale ochorenie, voči ktorému má chrániť, a s tým spojené úsilie o čo najskoršie zaočkovanie čo najväčšej časti populácie. Spája sa tak novosť ochorenia s novosťou ochrany voči nemu. Nie je možné vidieť okamžitý priamy efekt očkovania, ako napríklad pri operácii či inom lekárskom zákroku, kým nepríjemné vedľajšie účinky sa môžu vyskytnúť hneď.

Pri očkovaní, s ktorým sme sa stretávali doteraz, sme dôverovali tomu, že to už bolo veľakrát aplikované na iných ľuďoch, až na mizivé počty ľudí to nikto nespochyboval. Teraz niektorí ľudia jednoducho len vyčkávali, aký efekt bude mať očkovanie na iných, a potom sa zaočkujú aj oni. Dôvodom bolo pravdepodobne to, že možné zisky z očkovania pre nich konkrétne neprevážili možné straty spojené s prípadným ochorením.

Dosť rozšírené je aj tvrdenie, že farmaceutický priemysel musí na vakcínach zarobiť, preto zaplatil vlády, aby očkovanie propagovali, a všetci sú vlastne zaplatení. To v podstate pôsobí ako dosť komplexný príbeh. Ako si človek vykonštruje až takúto celistvú vec?

- Táto konštrukcia sa nezrodí z ničoho nič, dôležité je to, že u daného človeka je už vopred nejaké „konšpiračné“ nastavenie, snaha hľadať za všetkým nejaké iné príčiny, ľudí, ktorí ovládajú to, čo sa okolo neho deje.

Títo ľudia pravdepodobne veria aj v alternatívne vysvetlenia pádu dvojčiek v New Yorku, neexistenciu prístátia ľudstva na Mesiaci či vo vplyv 5G vysielačov na šírenie koronavírusu. Daný príbeh o ziskuchtivom farmaceutickom priemysle tak len logicky nadväzuje na iné ich presvedčenia a názory.

Ako by ste osobne „spracovali“ človeka, ktorý sa nechce očkovať, aké sú tie hlavné argumenty, ktoré použiť?

- Na túto otázku sa nedá jednoznačne odpovedať – vždy záleží na motivácii, dôvodoch, prečo sa očkovať nechce. Ak je u niekoho dôvodom obava z bezprostredných následkov očkovania (teploty, nevoľnosť, bolesti svalov), tu by mohli pomôcť skúsenosti iných ľudí – teda skontaktovať ho s ľuďmi z jeho okolia, ktorí už očkovanie podstúpili a vedia povedať, aké následky to na nich malo.

Ák sú to obavy z dlhodobějších následkov, objavujú sa obavy zo smrti následkom trombózy, zmeny DNA, tu by mohlo pomôcť posunutie vedeckých informácií hovoriacich o tom, aké je ich riziko, ak vôbec existuje, a porovnania s rizikom vážnych následkov koronavírusu, prípadne inými rizikami, ktoré v živote bežne podstupujeme.

Pri akejkoľvek snahe o presvedčanie je však potrebné dodržiavať istú mieru, nemalo by ísť o jednostranné a čo najsilnejšie pôsobenie, ktoré môže mať niekedy priam opačný efekt – ešte väčšie utvrdenie sa v pôvodnom názore.

Môžu na ľudí pôsobiť rôzne odmeny, napríklad peňažná? Zvýšilo by to záujem o očkovanie?

- U niektorých ľudí určite áno, tento vplyv by som však videl ako dosť obmedzený. Pravdepodobne by to pomohlo zvýšiť záujem u ľudí, ktorí nemajú vyhranený postoj proti očkovaniu a daná odmena bude pre nich motivujúca. Niektorí ľudia si to však v súlade s ich predchádzajúcimi názormi môžu vysvetľovať ako ďalšie potvrdenie toho, že ide o nejaký tlak farmaceutických firiem, či vnímanie, že ak

by očkovanie bolo naozaj prospešné, prečo by nám zaň platili? Týmto konšpiračným teóriám sa však vyhnúť nedá nikdy, celkovo by som teda poskytovanie odmien videl ako efektívny krok. Opäť však v súvislosti s inými procesmi, ako je poskytovanie informácií o očkovaní, ale aj dostupnosť registrácie či samotného očkovania.

Ako je možné, že očkovanie odmietajú aj v rodinách a skupinách ľudí, kde došlo k úmrtiam na koronavírus?

- Výskumy na túto tému zatiaľ absentujú, podľa mňa je to však len veľmi okrajový fenomén, ktorý by som odhadoval na jednotky, maximálne pár desiatok ľudí. Opäť by som sa pozrel na dôvody odmietania očkovania – niektorí si môžu myslieť, že keď už koronavírus prekonali, už sú imúnni, prípadne ak ho mal niekto iný v rodine a oni nie, tak že už ani nie je šanca, aby ho dostali.

A v malom počte prípadov by sa dalo pravdepodobne hovoriť o charakteristikách myslenia, keď ani informácia či skúsenosť, ktorá je v úplnom protiklade s tým, čo si myslíme, nedokáže zmeniť pôvodný názor.

Veď poznáme ľudí, ktorí v nejaký konkrétny dátum očakávali koniec sveta a keď nenastal, dokázali si to sami pre seba vysvetliť. Aj v prípade koronavírusu tak môžu sami seba presvedčať, že daný člen rodiny vlastne nezomrel na koronavírus, ale na niečo iné, a koronavírus bol len uvedený ako príčina smrti. Prípadne, že očkovanie by mu aj tak nepomohlo.

Psychológ Jozef Bavoľár.

ZDROJ: ARCHÍV V rámci očkovania je Slovensko na chvoste európskych štátov.

ILUSTR. FOTO: KSK

Autor: LENKA HANIKOVÁ